

## Verslag Free Flow 12 september 2023

### ***Bijeenkomst georganiseerd door de World Fish Migration Foundation i.s.m. CoP Beken en Rivieren***

[World Fish Migration Foundation – Connecting fish, rivers and people](#)

<https://www.stowa.nl/onderwerpen/waterkwaliteit/van-kennis-naar-praktijk/community-practice-beken-en-rivieren>

Vrijstromende beken en rivieren zijn van belang voor het behalen van de Europese biodiversiteitsdoelstelling van 25.000 km stromende rivieren. De vraag is waar en met wie wij in Nederland een bijdrage kunnen leveren. Momenteel staat het overgrote deel van de beken en rivieren in Nederland in meer of mindere mate onder invloed van kunstwerken zoals stuwen, gemalen en waterkrachtcentrales. Dit betekent dat er nog veel ruimte is voor verbetering!

De bijeenkomst vond plaats bij de Achelse Kluis, een voormalige cisterciënzerabdij op de Nederlands-Belgische grens in het beheergebied van Waterschap de Dommel. De droom: samen toewerken naar een vrijer stromend Nederland. Verschillende vragen en antwoorden passeerden de revue. Waarom zijn vrij stromende beken en rivieren precies belangrijk? Wat zijn de succesverhalen en dilemma's die men tegen komt onderweg? En hoe en waar liggen de kansen voor (verder) herstel?

#### ***Opening door Mado Ruijs***

De dag werd geopend door waterschapsbestuurder van de Dommel Mado Ruijs. Zij zette de toon met verhalen over hoe het waterschap in droge perioden water vasthoudt, en de uitdagingen en dilemma's die daarbij komen kijken. Ze sprak over het plaatsen van stuwen op de flanken van hoger gelegen gebieden en in de haarvaten van beken zodat het water langer de tijd krijgt om in de bodem te infiltreren. En over het weghalen van stuwen in beken om deze vrijer te laten stromen in beekdalen waar ze de ruimte hebben gekregen.

#### ***Bart Reeze over dilemma's bij het herstel van vrijstromende wateren***

Water vasthouden versus water weg laten stromen is een bekend dilemma en kwam later op de dag ook aan bod tijdens de presentatie van Bart Reeze over dilemma's. De boodschap: het is van belang je water- en bodemsysteem goed te kennen, zodat je weet waar je water kunt vasthouden en waar beken van nature vrij stromend zijn. Andere dilemma's – met mogelijke oplossingen – waar waterbeheerders mee te maken hebben zijn onder andere:

- Oevers die (ongewenst) inunderen. Vrij stromende beken met een natuurlijk profiel inunderen zo eens in de één à twee jaar. Dit is vaker dan in de genormaliseerde situatie met een groot profiel, stuwen en een gereguleerd waterpeil. Een kleiner profiel, ophoging van de bodem (drainage basis omhoog) en een waterpeil dat de afvoer volgt zijn voorwaarden voor vrij stromende rivieren. Meer inundatie hoort daar onvermijdelijk bij.
- Droogval van de beek. Net als inundaties is dit normaal in de bovenstroomse delen van het systeem. (Natuurlijke) schuilplekken in de vorm van diepe schaduwrijke kommen zijn essentieel voor organismen om perioden van droogte te overleven, net als connectiviteit met benedenstroomse delen zodat organismen de bovenlopen weer kunnen bereiken.
- Het vervallen van de stuurbaarheid. Soms is het mogelijk om stuwen niet geheel te verwijderen, maar wel helemaal open te laten staan. In extreme gevallen is het dan alsnog mogelijk de stuw te gebruiken mocht er sturing nodig zijn.

- De komst van de bever en de bijbehorende beverdammen en stilstaand water erachter. De beschermingsstatus van de bever versterkt dit dilemma. Beverdammen vormen niet altijd een onderbreking van de connectiviteit, bovendien is het mogelijk om bevers te misleiden met buizen.

Vanuit het publiek kwamen nog een aantal toevoegingen. Zoals erfgoed. Ga je voor cultuur of natuur? Of zijn er mogelijkheden om deze verhalen met elkaar te combineren? Ruimtelijke herinrichting in een vol Nederland is ook een probleem. Voor het herstel van beekdalnatuur moet vaak het landgebruik van een heel beekdal worden aangepast om frequente inundaties mogelijk te maken. Daarnaast mag de rol van sediment niet vergeten worden, net als de aan- of afwezigheid van voldoende organisch materiaal zoals dood hout.

### ***Inspiratie uit de praktijk***

Ter inspiratie werden drie powerpitches gegeven over herstel van vrij stromende beken in de praktijk:

#### *Mark Scheepens over de Tongelreep*

Een mooi voorbeeld uit de praktijk is het beekdalherstel van de Tongelreep. De wens was daar om stikstofgevoelige natuur te beschermen. Daar horen ook beschermde planten en dieren bij die als leefgebied natte vennen en moerasnatuur nodig hebben. Dit is gelukt door de beek meer ruimte te geven en zo het water langer vast te houden.

De beek is op verschillende plekken opgehoogd met zand omdat deze te diep was. Daarnaast is de aanliggende sloot opgehoogd, zodat kwelwater niet in de sloot maar in de beek kan stromen. De beek zorgt ervoor dat het zand wordt verspreid en zo is op den duur zandsuppletie niet meer nodig. De Tongelreep is een mooie natuurlijke beek geworden waar veel beschermde soorten zich weer herstellen.

#### *Mathijs de Vos over de Boven Slinge*

De Boven Slinge is een hooggelegen plateaubek met voorheen twee stuwen die ervoor hebben gezorgd dat het water zijn stroomsnelheid verloor. De beek had meer het karakter van een kanaal dan een natuurlijke beek. Door middel van het verwijderen van de stuwen hebben het water en haar bewoners weer vrij baan gekregen. Nu is er een kronkelende beek gevormd waarin vissen kunnen migreren. Daarnaast is er een beter doorzicht van het water ontstaan met een verhoogde waterkwaliteit. Naast de oever zijn bomen geplant om het natuurlijke karakter terug te krijgen en mede met behulp van oude kaarten is de beek weer hersteld zoals hij er voor de afdamming bij lag.

#### *Bart Niemeijer over de Beneden Aa*

Barts visie op beek herstel is gebaseerd op samenwerken met de natuur. De vraag die naar voren komt is hoe het herstel bij het DNA van het gebied past. Bij de Beneden Aa werd gekeken naar de historie van het gebied, maar ook naar de grond beschikbaarheid en hoe het herstel nu bij het landschap past.

De focus ligt vaak bij een lage afvoer, hoe voorkom je verslibbing? We zullen breder moeten kijken naar natuurherstel. Er is de focus op water – waarbij je kan kijken naar het hele stroomgebied en deze anders inrichten. Vervolgens de focus op sediment – kies de juiste sedimentsoorten voor het gebied zodat een beek zich vanzelf herstelt (bijvoorbeeld bij de Tongelreep). En ook de focus op vegetatie – die speelt een belangrijke rol bij het creëren van buffers en diversiteit. De key van zijn pitch is het denken in alle elementen en niet focussen op één onderdeel.

### ***Ykeliën Damstra over de kansen voor Rewilding in Nederland***

Ykeliën Damstra is van mening dat er op processen gestuurd moet worden, en minder vanuit historie. Tijden veranderen en zeker door klimaat verandering moeten er soms innovatieve ideeën zijn waar je samenwerkt met de natuur. Vegetatie is één van de sturende factoren in een landschap. Daarnaast gaan gevoelige beekdalen en landbouw niet goed samen. Landbouw zorgt voor vervuiling. Daarnaast is het dynamische karakter van een beekdal geen goede match met de wensen van een agrariër.

Er zijn verschillende kansen zoals water bergen bij de bron in een heuvellandschap, water de ruimte geven bij een middenloop, en de afvoer vertragen bij een benedenloop. Water weer de ruimte geven heeft in een land als Nederland veel natuurvoordelen. Daarbij is de bever een zeer welkome natuurengineer, die een sturende factor in een gebied heeft.

In het publiek vroeg men zich af hoe wordt aangekeken tegen historische systeem analyses. Voorkomen moet worden dat we terugvallen op het verleden; er is een nieuwe manier van omgang met het landschap nodig. Er is geen blauwdruk en mensen mogen deel zijn van de natuur. Verder zijn de projecten niet één op één te vertalen naar een ander gebied. Er wordt van casus tot casus bekeken wat nodig is en het resultaat hoeft niet overal hetzelfde te zijn. Het basisprincipe is dat je water moet vasthouden en dat vervolgens de natuur positief beïnvloed.

### ***Droomfonds – Kansen voor stromende wateren in Nederland***

Met het vooruitzicht op 25.000 km vrij stromende rivieren in Europa is er een oproep voor het delen van dromen over vrijstromende beken en rivieren in Nederland. Wat zijn projecten voor de toekomst? Welke beken en rivieren in Nederland moeten worden aangepakt?

Er zijn veel suggesties gekomen vanuit het publiek, deze zijn op een grote kaart aangebracht. Voorbeelden van ideeën zijn onder andere: weg met de waterkrachtcentrales op de Maas, meer scheepvaart op kanalen parallel aan (de grote) rivieren, samenwerkingen van boeren en (water)natuur en een normvrij beekdal (jaarlijkse overstromingen van grasland in beekdalen is het nieuwe normaal).

### ***Excursie langs de Tongelreep, op zoek naar de bever en kanoën op de Dommel***

Na het ochtendprogramma volgden er drie excursies waarbij de groep werd opgesplitst. In de beverexcursie onder leiding van Britt van Zelst werden een beverdam en verschillende beversporen bezocht. Een andere groep bezocht onder begeleiding van Mark Scheepens het herstelproject de Tongelreep. De laatste groep bezocht de Dommel om daar met kano's het vrij stromend water te ervaren.

De dag werd afgesloten met een borrel, een diner, en natuurlijk een reflectie op de dag onder elkaar.